

CPD Info

bilten Centra za prava deteta

APRIL - JUN 2019.

Centar za prava deteta

Prava deteta u Republici Srbiji u 2019. godini Period: april – jun 2019. godine

1. Opšti okvir

Ključni događaji koji su obeležili prethodni period su objavljivanje Godišnjeg izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije u maju i početak javne rasprave u vezi teksta Nacrta zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta u junu 2019. godine.

U Godišnjem izveštaju Evropske komisije je istaknuto da je potrebno da Srbija znatno ubrza dinamiku reformi u oblasti vladavine prava. Što se tiče oblasti prava deteta navedeno je da još uvek nisu usvojeni ključni strateški dokumenti kao što su Nacionalni akcioni plan za decu i Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja. Takođe, istaknuto je da je potrebno obezbediti bolju podršku i zaštitu dece žrtava i svedoka u krivičnom postupku i usvojiti Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Posebnu zabrinutost izaziva pitanje nasilja nad decom sa smetnjama u razvoju u institucijama, a potrebno je i uspostaviti sistem dostupnih usluga i programa u lokalnoj zajednici i obezbediti inkluziju dece sa smetnjama u razvoju u obrazovni sistem.

Nacrtom zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta uređuje se sadržaj prava deteta, način unapređenja i promocije prava deteta, obaveze organa

javne vlasti u poštovanju prava deteta, koordinacija i kontrola organa javne vlasti u poštovanju prava deteta u sprovođenju svojih aktivnosti.

U posmatranom periodu je pripremljen revidirani Akcioni plan za poglavlje 23. Veliki broj aktivnosti koje se tiču prava deteta predviđenih ranijim Akcionim planom nije ostvaren. Ipak, u posmatranom periodu su ponovo pokrenute važne inicijative za donošenje novih ili izmene i dopune postojećih zakona koji su relevantni za oblast prava deteta.

I dalje posebni izazovi postoje u pogledu sudske zaštite ljudskih prava uopšte i u praktičnoj primeni ratifikovanih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava u nacionalnom pravosudnom sistemu. Tako deca u Srbiji i dalje nemaju efikasan i stvaran pristup pravdi niti im je obezbeđena odgovarajuća pravna pomoć u različitim postupcima.

Posebna zabrinutost se uočava u oblasti prevencije i suzbijanja nasilja nad decom u svim okruženjima. Deca žrtve i svedoci krivičnih dela od septembra 2018. do danas ne uživaju nikakvu zaštitu ni podršku, a došlo je i do zastoja u sprovođenju procesa deinstitutionalizacije. Nedovoljno se primenjuje pravo deteta na participaciju.

Prema trenutnom stanju stvari, principi proklamovani pre 30 godina Konvencijom o pravima deteta u mnogim oblastima važnim za život dece imaju samo deklarativan značaj.

U posmatranom periodu je donet i Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika

kojim je u sistem kazni uvedena kazna doživotnog zatvora za sva krivična dela za koja se do njegovog stupanja na snagu mogla izreći kazna zatvora od trideset do četrdeset godina, kao i za krivična dela silovanja (član 178. stav 4), oblube nad nemoćnim licem (član 179. stav 3), oblube sa detetom (član 180. stav 3) i oblube zloupotrebom položaja (član 181. stav 5). Tako je sada Krivičnim zakonikom propisano da sud ne može uslovno otpustiti osuđenog za krivična dela: teško ubistvo (član 114. stav 1. tačka 9), silovanje (član 178. stav 4), obluba nad nemoćnim licem (član 179. stav 3), obluba sa detetom (član 180. stav 3) i obluba zloupotrebom položaja (član 181. stav 5). Ova odredba nije u saglasnosti sa članovima 23. i 25. Ustava Republike Srbije koji garantuju neprikosnovenost ljudskog dostojanstva i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta, kao ni članovima 7. i 10. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji zabranjuju mučenje, svirepo, nečovečno i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje i jemče poštovanje dostojanstva ličnosti lica lišenih slobode i članom 3. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koji zabranjuje mučenje, nečovečno i ponižavajuće postupanje i kažnjavanje. Takođe, Evropski sud za ljudska prava je u nizu presuda našao da je nespojivo sa ljudskim dostojanstvom lišiti slobode nekoga bez pokušaja njegovog rehabilitovanja i pružanja šanse da jednog dana povрати slobodu. Kako bi propisivanje i izricanje kazne doživotnog zatvora bilo u skladu sa zahtevima člana 3. Evropske konvencije neophodno je da nacionalno pravo predviđa mehanizam koji omogućava da nadležni domaći organi

najkasnije u roku od dvadeset i pet godina od izricanja ove kazne razmotre da li su u toku njenog izvršenja kod osuđenog nastupile tako značajne promene i da li je ostvaren napredak ka resocijalizaciji da nijedan legitiman penološki razlog ne opravdava njegovo dalje zadržavanje u kazneno-popravnoj ustanovi. Usvajanje ovog zakona ukazuje na opšte stanje ljudskih prava u zemlji i stepen njihovog nepoštovanja.

• **Treći opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o postupku po predstavkama (komunikacijskim procedurama)**

Uprkos zagovaračkim naporima Koalicije za monitoring prava deteta da država ratifikuje Treći opcioni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o postupku po predstavkama (komunikacijskim procedurama), ova preporuka je u UPR procesu notirana od strane državnih organa 2018. godine, uz obrazloženje da je prethodno potrebno izvršiti određene izmene u nacionalnom zakonodavstvu. Nakon što su se Centar za prava deteta i A11 – Inicijativa za ekonomska i socijalna prava obratili Kancelariji za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije, ukazujući na važnost ratifikacije Trećeg opcionog protokola uz Konvenciju o pravima deteta o komunikacijskim procedurama kao i potpisivanja i ratifikacije Opcionog protokola uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, ova inicijativa je predstavljena na osmoj sednici Saveta za praćenje primene preporuka mehanizama UN za ljudska prava održanoj u Beogradu 1. aprila.

Ratifikacija ovih međunarodnih dokumentata bi omogućila pojedincima ili grupama građana da se obraćaju nadležnim Komitetima (Komitet za prava deteta i Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava) u slučaju kršenja prava koja proizilaze iz međunarodnih ugovora na koje se ti dokumenti odnose.

2. Opšte mere primene

a) Normativni okvir

- **Prednacrt Zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta**

Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu, kao i prethodne godine, predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta, sa rokom do jula 2019. godine.

U junu je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZBSP) otvorilo javnu raspravu u vezi teksta Nacrta zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta. Okrugli stolovi u okviru javne rasprave održani su u Beogradu 5. juna, u Novom Sadu 7. juna, u Kragujevcu 11. juna, u Novom Pazaru 12. juna i u Nišu 17. juna.

Ovim zakonom bi nacionalni okvir koji se tiče prava deteta trebalo da bude usklađen sa odredbama relevantnih ratifikovanih međunarodnih i regionalnih ugovora i da uspostavi posebno i nezavisno kontrolno regulatorno telo u oblasti zaštite prava deteta. Donošenjem ovog zakona Republika Srbija bi ispunila jednu od svojih međunarodnih obaveza koje

proizilaze iz članstva u Savetu Evrope, a ovo je i preporuka Komiteta za prava deteta UN ponovljena u prethodna dva ciklusa, kao i u najskorijem UPR procesu Saveta za ljudska prava UN.

Osnovni ciljevi ovog zakona su sledeći: ostvarivanje prava deteta i utvrđivanje obaveza organa javne vlasti pravnih i fizičkih lica radi ostvarivanja prava deteta, načini i postupci zaštite prava deteta; uspostavljanje i regulisanje rada Zaštitnika prava deteta, kao nezavisne institucije za promociju, unapređenje i zaštitu i ostvarivanja prava deteta; uspostavljanje jedinstvenih kriterijuma i standarda za ostvarivanje najboljeg interesa deteta u svim oblastima života i razvoja deteta i stvaranje uslova za njihovu primenu; uspostavljanje mera za ostvarivanje i zaštitu prava deteta; utvrđivanje posebnih prava deteta i osnovnih načela u postupcima u kojima deca učestvuju pred sudovima, državnim organima i drugim organizacijama koja vrše javna ovlašćenja i dr.

Treba konstatovati da u rad radne grupe nije uključen nijedan predstavnik organizacija civilnog društva iz oblasti prava deteta.

- **Predlog zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona**

Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona, sa rokom do jula 2019. godine. Cilj je da se Porodični zakon prilagodi potrebama uočenim na osnovu iskustva stečenih tokom njegove primene, unapređenje odredaba koje nisu funkcionalne

ali i usklađivanje sa drugim zakonima kao što su Zakon o socijalnoj zaštiti i Zakon o finansijskoj podršci porodica sa decom. MRZBSP je formiralo ekspertsku radnu grupu za pripremu Nacrta zakona o izmenama Porodičnog zakona u junu 2018. godine sa zadatkom da pripremi predloge njegovih izmena i dopuna. Predstojeća normativna intervencija u domenu porodičnih odnosa pruža priliku da se u pravni sistem Srbije u potpunosti integrišu međunarodni standardi u oblasti prava deteta, i to naročito kada su u pitanju sledeće oblasti: 1) zabrana telesnog kažnjavanja dece; 2) participacija dece; 3) najbolji interes deteta; 4) alternativno zbrinjavanje dece, i 5) nasilje u porodici.

Od novembra 2018. kada su u saradnji MRZBSP i Centra za prava deteta, uz podršku UNICEF-a, održane fokus grupe sa relevantnim stručnjacima iz sistema pravosuđa, socijalne zaštite, akademske zajednice i sektora civilnog društva, nisu preduzete dalje aktivnosti na izradi ovog teksta zakona. Takođe, u ovu radnu grupu nisu uključeni predstavnici organizacija civilnog društva u oblasti prava deteta.

- **Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti**

Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, sa rokom do maja 2019. godine. U junu je MRZBSP pripremila Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti.

- **Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica**

Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, sa rokom do juna 2019. godine.

U martu 2018. godine Ministarstvo pravde formiralo je radnu grupu za pripremu predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u cilju usklađivanja ovog zakona sa Zakonikom o krivičnom postupku, Zakonom o prekršajima i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, kao i sa relevantnim međunarodnim standardima kojima se štite prava deteta. Nakon samo dva sastanka održana 2018. godine, nije došlo do predlaganja nekih konkretnih rešenja, nije utvrđen plan rada sa jasno postavljenim zaduženjima članova radne grupe i utvrđenim rokovima niti je Ministarstvo pravde objavilo tekst koji bi bio spreman za dalji proces javnih konsultacija i javne rasprave. Ovo predstavlja razlog za zabrinutost pre svega zbog potreba unapređenja prava dece kao učinilaca i žrtava i svedoka krivičnih dela ali i značajno kašnjenje u odnosu na postavljeni rok u Akcionom planu za Poglavlje 23 - 2015. godina.

U rad radne grupe nisu uključeni predstavnici organizacija civilnog društva sa iskustvom u oblasti pravosuđa po meri deteta.

b) Sveobuhvatna politika i strategija

• Nacionalni plan akcije za decu

Iako je u aprilu 2018. godine ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja doneo rešenje o formiranju radne grupe za izradu novog Nacionalnog plana akcije za decu, do momenta pripreme ovog izveštaja ova radna grupa nije formalno započela sa radom. Ovo predstavlja veliki razlog za zabrinutost s obzirom da od 2016. godine Republika Srbija nema jedinstvenu politiku u oblasti prava deteta.

Članice i članovi Kluba DX su, zajedno sa predstavnicima Centra za prava deteta, predsednici Saveta za prava deteta Vlade Republike Srbije na zajedničkom sastanku krajem 2018. godine predstavili prikupljena mišljenja dece o pitanjima koja treba da budu deo ovog plana i koja su za decu važna. Deca su takođe izrazila zainteresovanost da budu deo daljeg procesa pripreme ovog strateškog dokumenta.

• Nacrt strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2018. do 2022. godine

Na inicijativu Saveta za prava deteta, radna grupa formirana od strane MRZBSP, uz podršku UNICEF-a, izradila je Nacrt strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2018. do 2022. godine i pripadajući Akcioni plan. Trenutno je u toku proces usklađivanja ovog teksta sa Zakonom o planskom sistemu te je

neizvesno kada će ovaj strateški dokument biti usvojen.

• Nacrt strategije socijalne zaštite za period 2019-2025. godine

MRZBSP je u 2018. godini započelo proces izrade Strategije socijalne zaštite za period 2019–2025. godine i pozvalo sve zainteresovane aktere, stručnjake i profesionalce u sistemu socijalne zaštite da se aktivno uključe i daju svoj doprinos u procesu kreiranja Strategije. Proces je javno pokrenut u aprilu 2018. godine na nacionalnoj konferenciji koja je održana u Beogradu. Strategija socijalne zaštite ima za cilj da definiše pravce za dalji razvoj politika socijalne zaštite, kao i efektivnije i efikasnije uvezivanje politika socijalne zaštite sa nacionalnim razvojnim prioritetima i drugim sektorima. Ostvarivanje ciljeva strategije će se pratiti preko Akcionog plana za sprovođenje strategije, koji će biti usvojen najkasnije 90 dana od usvajanja Strategije, i to za period od 3 godine.

• Nacrt nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela za period 2019-2025. godine

Ministarstvo pravde je u prethodnom periodu iniciralo kreiranje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela za period od 2019-2025. godine i Akcionog plana kojim se uređuje način sprovođenja Strategije u periodu od 2019. do 2022. godine. Cilj usvajanja ovog strateškog

dokumenta je da se svim žrtvama i svedocima krivičnih dela

obezbedi adekvatan nivo procesnih prava, sistemska, stručna i dostupna pomoć i podrška i poseban nivo zaštite, i to naročito ranjivim kategorijama žrtava. Posebno važno mesto u ovom dokumentu treba da bude posvećeno deci.

U prethodnom periodu je ovaj tekst predstavljen stručnoj javnosti i otvoren za komentarisanje.

c) Koordinacija

• Savet za prava deteta Vlade Republike Srbije

U drugom kvartalu 2019. godine Savet za prava deteta je održao sedmu sednicu 15. maja na Međunarodni dan porodice na kojoj su članovi Saveta informisani o Godišnjem izveštaju o sprovođenju Akcionog plana za poglavlje 23 u oblasti prava deteta, o izmenama i dopunama Porodičnog zakona u oblasti zaštite prava deteta i sa aktivnostima različitih resora na ostvarivanju mera predviđenih operativnim zaključcima sa seminara o socijalnom uključivanju Roma i Romkinja – u oblasti zaštite dece romske nacionalnosti.

Iako su članovi Saveta za prava deteta aktivni i motivisani za unapređenje prava deteta, ovo telo je podržano od strane MRZBSP i kabineta Ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu

politiku, za njegov rad i dalje nisu obezbeđena posebna budžetska sredstva ni posebno angažovano osoblje. Stoga je potrebno da Vlada Srbije obezbedi odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse za njegovo efikasno funkcionisanje.

• Odbor za prava deteta Narodne skupštine

Sednica Odbora za prava deteta je održana 2. aprila kada je razmatran Redovni godišnji izveštaj Zaštitnika građana za 2018. godinu, i to poglavlje 4.1, koje se odnosi na prava deteta. Poslanici su upoznati sa tim da je četvrtina pritužbi u oblasti prava deteta u vezi sa nasiljem nad decom i vršnjačkim nasiljem, a ostala pitanja koja izazivaju zabrinutost su ostvarivanje inkluzivnog obrazovanja i podrška deci sa smetnjama u razvoju, dok je u romskoj populaciji rasprostranjen problem dečjih brakova.

Na ovoj sednici Zaštitnik građana je naveo da su siromaštvo, nedovoljan broj zaposlenih u institucijama koje obezbeđuju usluge i servis za decu i nemogućnost tešnje saradnje obrazovnih institucija sa roditeljima, prepreke za puno ostvarivanje prava dece, da postoji potreba za unapređenjem normativnog okvira u pojedinim oblastima i za poboljšanjem multisektorske saradnje. Zaštitnik građana je istakao i važnost donošenja zakona kojim će se utvrditi činjenice o statusu novorođene dece za koju se sumnja da su nestala iz porodilišta u Srbiji, odnosno

uspostavljanja mehanizama za istraživanje tih slučajeva.

Odbor za prava deteta i dalje ima ograničenu funkciju nadzora u vezi sa integrisanjem prava deteta u nacionalno zakonodavstvo i potrebno je da intenzivira rad u okviru svoje nadležnosti.

- **Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima**

U martu 2018. godine Ministarstvo pravde i Vrhovni kasacioni sud su ponovo formirali Savet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima („Savet za maloletnike“) sa ciljem podnošenja inicijativa, predloga, mišljenja i analiza koje se odnose na prestupništvo maloletnika i krivičnopravnu zaštitu maloletnih lica Ministarstvu pravde i Vrhovnom kasacionom sudu u cilju unapređenja zakona, politike i prakse.

U posmatranom periodu Savet za maloletnike je održao sednice 13. maja i 10. juna, a 24. juna je održan stručni skup pod nazivom „Poštovanje prava i najboljih interesa maloletnih učinilaca krivičnih dela sa posebnim fokusom na unapređenje saradnje sistema pravosuđa, policije, socijalne zaštite i zdravstvene zaštite“. Na ovom skupu je učestvovalo oko 50 stručnjaka iz oblasti pravosuđa, socijalne zaštite i zdravstvene zaštite, a poseban fokus je bio na pitanju unapređenja

mentalnog zdravlja maloletnih učinilaca krivičnih dela.

U partnerstvu sa UNICEF kancelarijom u Srbiji, Centar za prava deteta pruža tehničku podršku radu Saveta za maloletnike tokom 2019. godine, ali nijedan predstavnik civilnog društva nije formalno član ovog tela.

- **Savet za praćenje primene preporuka UN za ljudska prava**

Osma sednica Saveta za praćenje primene preporuka mehanizama UN za ljudska prava održana je 1. aprila. Na sastanku su pored članova Saveta prisustvovali i predstavnici Parlamenta, nezavisnih državnih organa, udruženja građana i međunarodnih organizacija te razmatrali sprovedene aktivnosti u prethodnom periodu, kao i obaveze koje treba sprovesti u narednom periodu kada je u pitanju sprovođenje preporuka raznih tela i mehanizama UN.

Na sednici je najavljeno podnošenje periodičnih izveštaja ugovornim telima UN-a o sprovođenju Konvencije protiv torture i primeni Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Takođe, predstavljen je plan u cilju ažuriranja Zajedničkog osnovnog dokumenta Srbije, radi dostavljanja UN.

Posebna pažnja na sednici Saveta posvećena je predstavljanju aktivnosti na izradi indikatora u cilju olakšavanja praćenja preporuka UN-a usmerenih na prava deteta, a koje se realizuju kroz projekat Kancelarije za ljudska i manjinska prava i Centra za prava deteta uz podršku UNICEF-a.

Na sednici je takođe predstavljena inicijativa za ratifikaciju Trećeg opcionog protokola uz Konvenciju o pravima deteta o komunikacijskim procedurama kao i potpisivanja i ratifikacije Opcionog protokola uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Ovaj Savet kao međuresorno telo kontinuirano prati sprovođenje obaveza koje je Srbija preuzela u oblasti zaštite i unapređenja stanja ljudskih prava, na svoje redovno poziva predstavnike organizacija civilnog društva i stavlja predložene teme na dnevni red sednica, što svakako predstavlja primer pozitivne prakse.

- **Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23**

U okviru procesa evropskih integracija, Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23 prati primenu aktivnosti sadržanih u Akcionom planu, pokreće mehanizam ranog uzbunjivanja u slučaju zastoja i drugih problema u realizaciji i koordinira procese izveštavanja.

U maju je pregovaračka grupa za Poglavlje 23 izradila nacrt revidiranog Akcionog plana za Poglavlje 23.

d) Raspodela sredstava

U posmatranom periodu nije došlo do napretka u ovoj oblasti. I dalje je samo delimično moguće pratiti alokaciju sredstava za decu i porodicu sa decom u budžetskom sistemu. Godinama je u upotrebi funkcionalna klasifikacija, ali postoje problemi u primeni ove

klasifikacije, posebno na lokalnom nivou kod kategorije socijalna zaštita. Programsko budžetiranje uvedeno je 2015. godine, na nacionalnom i lokalnom nivou. Na nacionalnom nivou postoji program Porodičnopravna zaštita, a na lokalnom programsa aktivnost Podrška deci i porodicama sa decom, dok na oba nivoa postoji sektor Obrazovanja. Propisani su indikatori za praćenje učinka, ali su neophodna poboljšanja klasifikacije i indikatora, posebno na lokalnom nivou. Stalna konferencija gradova i opština pripremila je predlog programske klasifikacije socijalne zaštite i obrazovanja sa detaljno razrađenim indikatorima učinka koji u potpunosti omogućavaju praćenje adekvatnosti, efikasnosti i pravičnosti, ali Ministarstvo finansija još uvek nije usvojilo ovaj predlog.

Trenutno ne postoji praksa participativnog budžetiranja. Ne postoji praksa javnog planiranja budžeta za decu. Takođe, ne postoji izrađena metodologija niti praksa sveobuhvatne procene budžetskih potreba za decu.

e) Prikupljanje podataka

U posmatranom periodu nije došlo do napretka u ovoj oblasti. Prikupljanje podataka o deci vrši se iz različitih izvora - ministarstva i institucije imaju svoje sisteme za prikupljanje podataka o deci u zavisnosti od nadležnosti. DevInfo baza je baza podataka namenjena za praćenje društvenog razvoja, napravljena u saradnji sa UNICEF-om, koja ima veliki broj podataka iz oblasti obrazovanja, zdravlja i

socijalne zaštite za svaku od 174 opštine u RS. Ova baza podataka ažurira se dva puta godišnje i sadrži 166 socio – ekonomska pokazatelja razvrstana prema polu, starosti i drugim varijablama. Istraživanja višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji 2014. i Istraživanja višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji 2014 – MICS 5 sprovedena su u saradnji Republičkog zavoda za statistiku.

Novi krug, MICS6, pokrenut je u oktobru 2016. godine i posebno je usmeren na prikupljanju podataka koji se tiču Ciljeva održivog razvoja (Sustainable Development Goals – SDG). Trenutno su u toku pripreme za sprovođenje ovog kruga istraživanja.

f) Nezavisno praćenje

S obzirom da je MRZBSP pripremila Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta, u narednom periodu treba obratiti posebnu pažnju da se u slučaju usvajanja ovog zakona i uspostavljanja institucije zaštitnika prava deteta, obezbedi nezavisnost ovog tela koje bi imalo na raspolaganju adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse potrebne za njegovo samostalno funkcionisanje, kako bi deca zaista imala svog zaštitnika kao instituciju kojoj mogu da se obraćaju samostalno, u postupku i na način prilagođen deci, u skladu sa međunarodnim standardima.

g) Širenje informacija, podizanje svesti i obuka

U pojedinim oblastima se kroz različite projektne aktivnosti sprovode programi za podizanje svesti i obuke koje se odnose

na Konvenciju o pravima deteta, kao i pojedine medijske kampanje, ali i dalje to nije urađeno na sistemskom nivou, a pojedine kategorije dece su ili potpuno izostavljene ili nemaju pristup ovim materijalima i nisu svesne svojih prava sadržanih u Konvenciji o pravima deteta.

3) Definicija deteta

U zakonodavstvu Srbije nema opštevažeće definicije deteta – ona se može izvesti posredno iz člana 37. Ustava i člana 11. Porodičnog zakona, kojima je predviđeno da se punoletstvo stiče sa navršanih 18 godina. Ovo pitanje je neophodno regulisati očekivanim sveobuhvatnim Zakonom o pravima deteta i zaštitniku prava deteta.

Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta predviđa da je dete svako ljudsko biće od rođenja do navršanih 18 godina te da osoba mlađa od 18 godina zadržava status deteta i ostvaruje prava po ovom zakonu bez obzira na sticanje posebnih prava i obaveza na osnovu drugih zakona i odluka nadležnih organa, uvek kada je to u njegovom/njenom najboljem interesu.

4) Opšti principi

• Nediskriminacija

Diskriminacija i neprihvatanje različitosti su i dalje odlike našeg društva, a nedostatak kampanji za podizanje svesti javnosti o ovim temama su doveli do toga da su i dalje izuzetno izraženi negativni stavovi prema pripadnicima pojedinih ranjivih grupa kao što su romska deca, deca sa smetnjama u razvoju, deca pripadnici nacionalnih manjina, deca izbeglice i tražiocci azila, deca u uličnim situacijama, deca pripadnici LGBTI, deca u udaljenim ruralnim područjima ali i druge grupe dece (deca učinioci krivičnih dela, deca zaražena HIV/AIDS-om), kao da i dalje ne postoji efikasan mehanizam koji bi adresirao ova pitanja. Deca u ruralnim oblastima i dalje nemaju pristup kvalitetnom obrazovanju i adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti.

Postojeći propisi o zabrani diskriminacije se nedovoljno primenjuju. Formirana je radna grupa za pripremu nove antidiskriminacione strategije ali još uvek nije poznat plan i dinamika njenog rada. Takođe, potrebno je uspostaviti mehanizam odnosno donet akt Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, kojim bi bilo omogućeno deci da samostalno podnose pritužbe u slučajevima diskriminacije.

Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta sadrži sveobuhvatnu odredbu o pravu na nediskriminaciju i predviđa da je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija deteta ili grupe dece, njihovih roditelja, staratelja, hranitelja,

članova detetove porodice i detetu bliskih lica, koja se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima deteta, njegovog/njenih roditelja, staratelja ili članova porodice. Takođe, predviđeno je da organi javne vlasti treba da preduzimaju sve mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije, njegovih/njenih roditelja, članova njihove porodice, odnosno lica koja se o detetu staraju ili detetu bliskih lica, kulturne ili etničke grupe kojoj dete pripada.

• Najbolji interesi deteta

U Porodičnom zakonu princip najboljih interesa deteta nije na adekvatan način normativno konkretizovan i procesno operacionalizovan, tako da su njegovi praktični dometi nejasni i fluidni. Tako na primer, u Porodičnom zakonu najbolji interes deteta nije koncipiran kao samostalno supstancijalno pravo deteta, tako da se postojanje ovog prava posredno izvodi, odnosno samo pravo proizlazi iz dužnosti onih koji donose odluke koje se tiču deteta da to čine u najboljem interesu deteta.

Nedostaje i izričito pravilo koje naglašava da najbolji interes deteta ima prioritet, odnosno da je od prvenstvenog značaja u odnosu na druge faktore koji se uzimaju u obzir prilikom donošenja odluka od strane nadležnih organa.

U Porodičnom zakonu takođe nisu uspostavljene adekvatne procesne garancije koje bi obezbedile pravilnu procenu i utvrđivanje najboljeg interesa deteta. U pravnoj praksi glavna karakteristika primene principa najboljeg interesa deteta u sudskim i upravnim postupcima koji se tiču deteta jeste diskrecioni model, što je posledica nepostojanja propisa koji regulišu način i procedure koje se primenjuju u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta. Nedostaju propisi o ključnim elementima za procenu najboljih interesa deteta, nije propisana dužnost donosilaca odluka da u odluci koju donose detaljno obrazlože svaki svoj korak u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta.

U tom smislu potrebno je izvršiti odgovarajuće izmene Porodičnog zakona na kojem trenutno radi ekspertska radna grupa formirana od strane MRZBSP.

Što se tiče Nacrta zakona o pravima deteta i zaštitnika prava deteta, predviđeno je da su u svim radnjama koje se tiču deteta i odlukama koje se u vezi sa tim donose, organi javne vlasti, pravna i fizička lica dužni da postupaju rukovodeći se najboljim interesima deteta. U utvrđivanju najboljih

interesa deteta, organi javne vlasti, pravna i fizička lica dužna su da utvrde mišljenje deteta i da mu posvete dužnu pažnju imajući i vidu uzrast i zrelost deteta. Tekst nacrta propisuje i niz elemenata na osnovu kojih se utvrđuje najbolji interes deteta i predviđa da su organi javne vlasti u obavezi da uspostave posebne standarde za procenu i utvrđivanje najboljih interesa deteta u oblastima iz svoje nadležnosti kao i da u tu svrhu po potrebi pribavljaju nezavisno stručno mišljenje, a obavezno kada o tome šta je najbolji interes deteta postoji spor.

Ovom odredbom je potrebno i predvideti dužnost donosilaca odluka da u odluci detaljno obrazlože svoje korake u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta te propisati dužnost suda/upravnog organa da u obrazloženju odluke navede sve činjenice i okolnosti u kojima se dete nalazi, elemente koji su bili relevantni za procenu najboljih interesa deteta, sadržaj svakog elemenata i način na koji je sagledan njihov međusobni odnos, kao i procenu mogućeg pozitivnog i negativnog uticaja odluke na dete.

• **Pravo na život, opstanak i razvoj**

Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta predviđa da svako dete ima pravo na život i razvoj u zdravoj i bezbednoj sredini kao i da organi javne vlasti imaju obavezu da podržavaju stvaranje i obezbeđivanje sigurne i zdrave socijalne okoline. Takođe, predviđeno je da svako dete ima pravo na pristup merama koje omogućavaju da dete razvije svoj puni

potencijal, a organi javne vlasti obavezu da obezbede svoj deci najviši mogući životni standard i zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, eksploatacije, upotrebe narkotika, duvana, alkohola i drugih štetnih supstanci i od izlaganja pornografiji i drugim štetnim informacijama, zaštitu bezbednosti, uključujući i bezbednost kretanja, zaštitu od svih drugih uticaja štetnih po razvoj deteta, uključujući štetne tradicionalne, kulturne i religijske prakse.

• **Poštovanje mišljenja i stavova deteta – pravo na participaciju**

Pojedina zakonska rešenja koja se tiču prava deteta na participaciju nisu u skladu sa standardima Konvencije o pravima deteta. Pre svega, pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja nije garantovano kao opšte pravo deteta i nema nijedne odredbe kojom se izričito propisuje dužnost roditelja, nastavnika, zdravstvenih radnika i zaposlenih u drugim institucijama, u kojima dete ostvaruje svoja prava, da detetu pruže sve potrebne informacije kako bi napravilo informisan izbor. Takođe, ne postoje ni odredbe koje bi obavezivale roditelje i zaposlene u društvenim institucijama da detetu omoguće izražavanje mišljenja i da to mišljenje uzmu u obzir i posvete mu dužnu pažnju. Posebno negativne efekte izaziva propust zakonodavca da normativno konkretizuje pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja u odnosu na ona pitanja iz svakodnevnog života o kojima se uobičajeno odlučuje u okviru porodice.

Iako se o najvećem broju pitanja koja se tiču deteta odlučuje upravo u porodici, nijednom odredbom Porodičnog zakona nije predviđena obaveza i odgovornost roditelja da detetu pruže relevantne informacije povodom važnih odluka koje odrasli članovi porodice donose, da mu omoguće izražavanje mišljenja o svim aspektima tih odluka i da mišljenje koje je dete izrazilo uzmu u obzir prilikom donošenja tih odluka.

Odredbama Porodičnog zakona nije izričito propisano da dete ima pravo, ali ne i dužnost da izrazi svoje mišljenje, niti nameće obavezu suda, odnosno upravnog organa da o tome obavesti dete. U Porodičnom zakonu ne postoje upućujuća pravila u pogledu tehnika koje sud treba da primeni prilikom utvrđivanja mišljenja deteta, u situacijama kada dete neposredno izražava mišljenje pred sudom.

U tom smislu potrebno je izvršiti odgovarajuće izmene Porodičnog zakona na kojem trenutno radi ekspertska radna grupa formirana od strane MRZBSP.

Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta predviđa da svako dete, bez obzira na uzrast, ima pravo da slobodno izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču i ukoliko to želi, kao i da organi javne vlasti, pravna i fizička lica u svim sudskim, upravnim i drugim postupcima u kojima se odlučuje o pravima deteta ili čiji ishod bi mogao da utiče na njegova prava, pribavljaju mišljenje deteta koje je

prethodno u punom obimu informisano na njemu/njoj na razumljiv način.

Takođe, ovaj nacrt predviđa da se detetu mora obezbediti da u ovim postupcima izrazi svoje mišljenje neposredno ili preko zastupnika, uz podršku školskog psihologa, stručnjaka organa starateljstva, porodičnog savetovališta ili druge odgovarajuće ustanove ili organizacije i u prisustvu lica koje samo izabere, osim ako je to u suprotnosti s najboljim interesima deteta. Organi javne vlasti, pravna i fizička lica, obavezni su da sa dužnom pažnjom razmotre mišljenje deteta u svim stvarima koje ga se tiču, imajući u vidu uzrast, razvojne mogućnosti i komunikacione i druge sposobnosti i potrebe deteta. Organi javne vlasti dužni su da u svojoj odluci detaljno obrazlože kako su utvrdili mišljenje deteta i razloge zbog kojih su ga uvažili odnosno nisu uvažili i o tome obaveste dete na način prilagođen uzrastu, razvojnim mogućnostima i komunikacionim i drugim sposobnostima i potrebama deteta. Posebno je važna odredba koja predviđa da propuštanje organa vlasti da postupi u skladu navedenim predstavlja bitnu povredu odredaba postupka.

Iako je pravo deteta na mišljenje i uvažavanje mišljenja kao individualno pravo svakog deteta dobro regulisano ovim nacrtom, širim tumačenjem člana 12. Konvencije o pravima deteta se dolazi do pitanja participacije dece u javnom životu, kao i potrebi da organi javne vlasti konsultuju decu u kreiranju javnih politika. Zato je ovim zakonom potrebno dodati odredbu koja bi regulisala i pravo dece kao

grupe da u različitim prilikama i različitim okruženjima izraze svoje mišljenje i na taj način budu aktivni akteri u porodici i društvu, odnosno u privatnom i javnom životu.

5) Gradanska prava i slobode

Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta sadrži celo poglavlje posvećeno građanskim pravima i slobodama, i predviđa čitav niz prava kao što su: pravo na lični i porodični identitet, pravo na očuvanje identiteta, pravo na privatnost, pravo na slobodu izražavanja, pravo na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti, pravo na sloboda udruživanja i pravo na pristup informacijama.

U prethodnom periodu nije došlo do unapređenja primene propisa koji osiguravaju direktnu registraciju rođenja dece čiji roditelji nemaju lična dokumenta i u vezi pokretanja postupka za utvrđivanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato. Potrebno je unaprediti i sistem prikupljanja podataka koji se odnose na slučajeve dece čiji su roditelji bez državljanstva, a naročito tražilaca azila i migranata.

6) Nasilje nad decom

• Telesno kažnjavanje dece

Izričita zabrana telesnog kažnjavanja dece i dalje nije predviđena zakonom. Trenutno dostupna verzija Nacrta zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona predviđa ovu zabranu ali je ne razrađuje detaljno te ostaje da se vidi kako će ovo biti regulisano i kada

će taj zakon biti usvojen i stupiti na snagu. Takođe, uz uvođenje izričite zabrane u svim okruženjima, potrebno je preduzeti niz mera u cilju promocije pozitivnih, nenasilnih i participativnih načina vaspitanja i disciplinovanja deteta kroz kampanje podizanja svesti u javnosti o štetnim efektima prakse telesnog kažnjavanja dece.

Što se tiče Nacrta zakona o pravima deteta i zaštitnika prava deteta, celo poglavlje ovog zakona je posvećeno pravu deteta na zaštitu od svih oblika nasilja. Propisana je izričita zabrana svakog oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja, prodaje ili trgovine decom. Predviđena je definicija nasilja nad detetom pod kojim se podrazumeva svaki oblik fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, uključujući svaki oblik telesnog disciplinovanja deteta, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili bilo koji oblik i metod iskorišćavanja trgovinu ili prodaju deteta. Predviđena je i zabrana mučenja (tortura) i lišenja slobode koje predstavlja meru poslednjeg izbora kada alternativne mere nisu moguće ili nisu dale rezultate i primenjuje se isključivo radi zaštite deteta, drugih lica i javne bezbednosti i radi rehabilitacije deteta, najkraće moguće vreme i uz periodične provere i pravo na žalbu. Predviđena je i izričita zabrana telesnog kažnjavanja i data je definicija ovakvog postupanja. Prilikom definisanja ove norme potrebno je rukovoditi se Opštim komentarom 8 Komiteta za prava deteta o pravu deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i ostalih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.

Predviđene su i posebne mere zaštite deteta od nasilja, naročito kada je dete

žrtva bilo kog oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, eksploatacije, prodaje ili trgovine decom, izloženo diskriminatorskom ili stigmatizirajućem postupanju organa javne vlasti, fizičkog ili pravnog lica, uključeno u štetne prakse opasne po život, lišeno porodičnog staranja, u sukobu sa zakonom, lišeno slobode ili izloženo drugim ograničenjima svojih prava i sloboda ili se nalazi u drugim situacijama koje su ili mogu biti rizične za njegov pravilan razvoj i dobrobit.

Predviđene su i mere planiranja i preventivne mere i obezbeđivanje stalno dostupnih i besplatnih službi podrške deci u slučaju potrebe za posebnim merama zaštite, kao što su telefonska ili internet linija za pomoć. Takođe, organi javne vlasti treba da obezbede kontinuiranu obuku o faktorima rizika po zdravlje i bezbedan život i razvoj deteta, merama prevencije i posebnim merama zaštite od nasilja za decu, roditelje, staratelje, hranitelje, usvojitelje i druga fizička lica koja podižu i neguju dete i za zaposlene koji rade sa decom.

• Nasilje nad decom sa smetnjama u razvoju na rezidencijalnom smeštaju

Poseban problem i dalje predstavlja nasilje nad decom sa smetnjama u razvoju na rezidencijalnom smeštaju koja su segregisana, nemaju dovoljno socijalnih interakcija sa drugom decom u lokalnoj zajednici i sopstvenim porodicama, izložena su zanemarivanju, ograničavanju privatnosti, a ponekad i potencijalno neadekvatnim medicinskim tretmanima bez informisanog pristanka. Potrebno je adekvatnije informisanje dece u institucijama i alternativnom zbrinjavanju

o postojećim mehanizmima koji im omogućavaju da prijave nasilje na jeziku koji dete razume ali i unapređenje mehanizama za podnošenje žalbe koji je poverljiv, bezbedan i prilagođen deci mehanizam za žalbe

• **Dečji brakovi**

U vezi nasilja je i pitanje dečjih brakova te je u tom smislu potrebno uspostaviti sistem za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečje brakove u etničkim grupama, posebno među romskim devojkicama, pružanje skloništa, i preduzimanja mera rehabilitacije i savetodavnih usluga deci žrtvama, kao i kampanja podizanja svesti kojima bi se istakle štetne posledice dečjih brakova.

• **Pravosuđe po meri deteta**

U vezi nasilja je važno i unapređenje sistema pravosuđa po meri deteta, naročito unapređenje prava dece lišene slobode u ustanovama, razvoj alternativa pritvoru i institucionalnom smeštaju i pružanje podrške deci žrtvama.

6) Porodična sredina i alternativna briga

Nije uočen napredak u prethodnom periodu u vezi sa pronalaženjem održivih rešenja u vezi sa procesom deinstitutionalizacije. Ovde je od ključnog značaja kako će teći proces izmena i dopuna Zakona o socijalnoj zaštiti koji zabranjuje institucionalizaciju dece ispod tri godine starosti i razvijanje intenzivnih usluga podrške porodicama sa brojnim i

složenim potrebama i specijalizovanih usluga neophodnih za sprečavanje izmeštanja tako i za paniranje povratka deteta u porodicu. Potrebno je i usvajanje određenih pravilnika - podzakonskih akata koji bi omogućili bolju primenu Zakona o socijalnoj zaštiti.

Iako postoji zabrana smeštaja dece do tri godine, sa određenim izuzecima, na institucionalnom smeštaju i dalje ima dece ispod tri godine, iako podaci ukazuju da se njihov broj smanjuje.

Deca sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom su i dalje prezastupljena u ustanovama – čine skoro 80% od ukupnog broja dece na smeštaju u svim ustanovama za decu i mlade. Usled stigmatizacije i negativnih stavova prisutnih dugo godina unazad došlo do toga da veliki broj dece sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom bude smešten u institucije direktno iz porodilišta.

Deca sa smetnjama u razvoju na rezidencijalnom smeštaju izložena su neadekvatnim uslovima života i često su segregisana, izložena zanemarivanju i nasilju, ograničavanju privatnosti, a ponekad i potencijalno neadekvatnim medicinskim tretmanima bez informisanog pristanka.

U tom cilju, neophodno je dosledno sprovesti zabranu smeštaja dece mlađe od tri godine u rezidencijalne ustanove. Imajući u vidu trenutno stanje, potrebno je da se napravi jasan međusektorski plan za

ubrzavanje procesa deinstitutionalizacije dece, posebno dece sa smetnjama u razvoju koja su nesrazmerno zastupljena u rezidencijalnim ustanovama.

Dok se sva deca ne izmeste iz rezidencijalnih ustanova, neophodno je osigurati poštovanje svih njihovih prava u ustanovama, uključujući i pravo na slobodu od nasilja i zanemarivanja, te dosledno ispitati svaki slučaj nasilja i zanemarivanja, utvrditi odgovornost i učinioce adekvatno kazniti.

7) Obrazovanje, slobodno vreme i kulturne aktivnosti

• **Obrazovanje i inkluzivno obrazovanje**

Novi Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja doveo je do unapređenja reformi tako što je ojačana uloga interesornih komisija - odlaganje početka škole sada je isključivo moguće preko interesornih komisija (koje čine doktor, socijalni radnik, pedagog-psiholog iz škole i defektolog), promovise se ulazak dece u redovno obrazovanje, a reforma predškolskog obrazovanja ide u smeru da predškolske ustanove prime svu decu, kako bi se suočili sa problemom segregacije pojedinih grupa dece.

U cilju nastavka reforme, potrebno je jačati kapacitete interesornih komisija, ojačati lokalnu samoupravu da obezbedi usluge potrebne deci, izgraditi dobar model resursnih centra, ispitati i redefinisati uslugu ličnog pratioca,

pomoći u kući, pedagoškog asistenta – odnosno ispitati da li su u funkciji inkluzije, ojačati kapacitete vaspitača i nastavnika za inkluzivne pedagogije – kroz tekuće programe i u studijskim programima obrazovanja za nastavnike i vaspitače.

• **Slobodno vreme i kulturne aktivnosti**

Poseban problem predstavlja uključivanje nepraćene dece u obrazovni sistem i bolja inkluzija uključivanje dece migranata, uvođenje dodatne podrške i učenje srpskog jezika.

8) Posebne mere zaštite

• **Deca izbeglice i tražioci azila**

U sistemu socijalne zaštite u Srbiji nema specijalizovanih tela ili organa koji bi se bavili samo nepraćenom decom migrantima.

• **Deca pripadnici manjina**

U prethodnom periodu nije došlo do napretka u smislu sprovođenja kampanja koje imaju za cilj rešavanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini i drugih mera za sprečavanje nasilja i govora mržnje nad Romima.

- **Deca u uličnim situacijama**

Nije došlo do napretka u položaju dece u uličnim situacijama. Potrebno je doneti usaglašenu definiciju dece koja žive i rade na ulici koja će biti prihvaćena u svim relevantnim institucijama, te sistematski prikupljati podatke o deci koja žive i rade na ulici, a koji su disagregirani prema polu, uzrastu, mestu boravka. Takođe, potrebno je razviti odgovarajuće programe podrške i reintegracije dece uključene u život i rad na ulici.

- **Seksualna eksploatacija i trgovina ljudima**

Srbija još uvek nema specijalizovano sklonište za urgentni i uopšte smeštaj dece žrtava trgovine ljudima, niti postoje specijalizovani programi podrške za decu, već se deca smeštaju u prihvatilišta gde su deca koja su pretrpela nasilje ali nisu specijalizovana za podršku deci žrtvama trgovine, ustanove za decu bez roditeljskog staranja ili u hraniteljske porodice, gde im se ne obezbeđuje neophodna specijalizovana pomoć i podrška.

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštita žrtava od 2017. do 2022. godine treba da unapredi mehanizme za identifikaciju i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima, i da postoje participativni programi koji su rukovođeni najboljim interesom deteta u cilju njihovog oporavka i prevazilaženja traume. Posebnu pažnju bi trebalo usmeriti na decu migrante koji su u povećanom riziku od eksploatacije.

- **Deca učinioci krivičnih dela**

I dalje ne postoje odgovarajuće alternativne mere pritvoru, nedovoljno se primenjuju vaspitni nalozi, a na nivou lokalne zajednice ne postoje odgovarajući programi u okviru kojih se radi kako sa maloletnim učiniocima krivičnih dela (krivično odgovornim licima koja su navršila 14 godina), tako i sa decom u sukobu sa zakonom koja su mlađa od 14. Sve ovo predstavlja kršenje međunarodnih standarda i razloge za zabrinutost. Postojale su različite projektne inicijative u prethodnom periodu ali još uvek nije pronađeno održivo, sistemsko rešenje koje bi bilo u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima.

Jedini pomak predstavlja formiranje i aktivna uloga gore pomenutog Saveta za maloletnike.

- **Deca žrtve i svedoci krivičnih dela**

Deca oštećeni i svedoci u krivičnom postupku i dalje nemaju nikakvu podršku, ni iz budžeta Republike Srbije, a ni iz projektnih sredstava. Ovo pitanje bi takođe trebalo urediti izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kako bi se pronašlo održivo rešenje za podršku deci oštećenima i svedocima krivičnih dela u cilju smanjenja sekundarne viktimizacije i prevazilaženja pretrpljene traume.

Pomak u ovoj oblasti predstavlja formiranje i aktivna uloga gore pomenutog Saveta za maloletnike u ovoj oblasti kao i priprema Nacrta nacionalne strategije za zaštitu žrtava i svedoka krivičnih dela i pripadajućeg akcionog plana.

Aktivnosti Centra za prava deteta u periodu april – jun 2019. godine

Centar za prava deteta je u okviru projekta **“Prava deteta u politikama i praksi”** koji sprovodi u partnerstvu sa Save the Children International uz finansijsku podršku Vlade Švedske, pripremio program obuke stručnjaka o pozitivnoj disciplini i metodama nenasilnog vaspitanja.

Program obuke kreiran je za profesionalce koji će naknadno, do kraja 2019. godine, sa po 20 roditelja raditi na razvijanju veština pozitivnog roditeljstva. Obuka je održana 23. i 24. maja 2019. godine.

U okviru ovog programa stručnjaci su obučeni o izgradnji pozitivnog roditeljskog modela ponašanja u skladu sa najvišim međunarodnim standardima o pravima deteta i trendovima nauke i struke u vaspitanju dece bez primene nasilnih metoda. Na ovoj obuci se radilo na prepoznavanju potreba i emocija svih članova porodice i kako na njih adekvatno odgovoriti.

Ova obuka je imala za cilj podizanje kapaciteta stručnjaka da rade sa roditeljima

koji smatraju da je telesno kažnjavanje dece prihvatljivo kroz iskustvene metode, u pravcu menjanja njihovih stavova i usvajanja alternativnih načina reagovanja u situacijama kada uobičajeno primenjuju telesno kažnjavanje dece.

Kroz program je objašnjeno zašto je važno uvesti eksplicitnu zabranu telesnog kažnjavanja dece, koje su posledice telesnog kažnjavanja dece i na koje načine savremen način života otežava roditeljsku ulogu. Zbog loše ekonomske situacije, stresnog radnog okruženja i brojnih sličnih prepreka sa kojima se danas susreću roditelji često se zanemaruje prepoznavanje, razumevanje i uvažavanje potreba deteta. U vezi sa ovim i mnogim drugim roditeljskim izazovima stručnjaci će biti u mogućnosti da pomognu roditeljima da ih lakše prevaziđu.

Program obuhvata asertivne komunikacijske veštine i izgradnju podržavajuće, interaktivne komunikacije u cilju razumevanja značaja nenasilne komunikacije i njene primene u sprečavanju konflikata i građenju pozitivnog odnosa sa detetom.

U delu programa koji se odnosi na rad sa roditeljima primenjivaće se sledeće metode: kako da se roditelj rukovodi svojim emocijama u odnosu prema deci i kako da zaustavi eskalaciju negativnih emocija koje

Kada je u pitanju pozitivno roditeljstvo, sami roditelji često nisu upoznati sa metodama koje mogu da primene. Ovom obukom predstavljene su konkretne veštine koje roditelji mogu da koriste u vaspitanju, a koje mogu koristiti kao alternativu telesnom

kažnjavanju dece: nagrade i kazne odnosno postavljanje granica i nači da dete prezme odgovornost za učinjenu štetu i pronađe način da da osoba koja je bila oštećena bude na adekvatan način zadovoljena. Takođe, teme obuke su i kako napraviti razliku između izliva ljutnje i agresivnog čina deteta, kako odgovoriti u situacijama detetove ljutnje/agresije, kako identifikovati i kontrolisati emocije kod roditelja, kako kontrolisati dete i razviti pozitivnu komunikaciju sa decom te kako da roditelji budu dosledni u vaspitanju dece i brojne slične teme.

Projekat **„Unapređenje prava deteta u sudskim postupcima“** koji Centar za prava deteta sprovodi u partnerstvu sa kancelarijom UNICEF u Srbiji tokom 2018. i 2019. godine, predstavlja nastavak projekta „Jačanje sistema pravosuđa i socijalne zaštite kako bi se unapredila dečija zaštita u Srbiji“ – IPA projekat - koji je finansirala Evropska unija, a sproveo UNICEF u partnerstvu sa Ministarstvom pravde i Ministarstvom za rad,

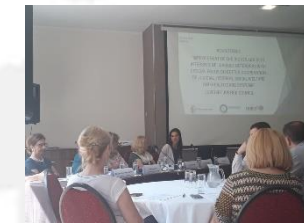
vode ka impulsivnom ponašanju i upotrebi telesne kazne.

zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja u periodu od 2014 – 2017. godine.

Aktivnosti na ovom projektu su usmerene na kreiranje sistema pravosuđa po meri deteta kroz unapređenje prava deteta kao učinilaca krivičnih dela, dece žrtava i svedoka u krivičnom postupku i dece u građanskim sudskim postupcima. Poseban fokus je usmeren na pružanje tehničke podrške Savetu za praćenje i unapređenje

rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima.

24. juna 2019. godine smo zajedno sa Svetom za maloletnike organizovali okrugli sto „Poštovanje prava i najboljih interesa maloletnih učinilaca krivičnih dela sa posebnim fokusom na unapređenje saradnje sistema pravosuđa, policije, socijalne zaštite i zdravstvene zaštite“.

Ovaj skup je bio posvećen unapređenju procene najboljih interesa maloletnih učinilaca krivičnih dela u različitim fazama krivičnog postupka kao i unapređenju njihovog mentalnog zdravlja. Na skupu je učestvovalo oko 50 stručnjaka iz različitih sistema: sudija i tužilaca za maloletnike, policajaca, stručnjaka u centrima za

socijalni rad, Zavoda za vaspitanje dece i omladine iz Beograda, Niša i Knjaževca, Kazneno-popravnog zavoda za maloletnike u Valjevu, Instituta za mentalno zdravlje, Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Saveta za prava deteta i relevantnih resornih ministarstava.

U okviru projekta **"Praćenje preporuka Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija"** koji Centar za prava deteta sprovodi u partnerstvu sa UNICEF-om u Srbiji i Kancelarijom za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, kreirali smo mehanizam za kontinuirano praćenje primene preporuka i definisali indikatore za svaku preporuku Komiteta za prava deteta UN, a na osnovu kojih će se pratiti

spvođenje preporuka do sledećeg ciklusa izveštavanja – 2022. godine. U tom cilju, kreirana je onlajn platforma za praćenje ovih preporuka od strane organizacija civilnog društva koje se bave pravima deteta. Platforma možete videti [OVDE](#).

Takođe, kreirana je i specijalno dizajnirana onlajn platforma za decu. Deca su bila aktivno uključena na razradi preporuka na jeziku koji je njima prilagođen te im je omogućeno da na onlajn platformi daju mišljenje o svakoj preporuci.

Dečja platforma je dostupna na: www.misljenjadece.cpd.org.rs.

Uz učešće dece pripremljen je i onlajn tutorijal o Konvenciji o pravima deteta, preporukama Komiteta za prava deteta UN za Srbiju i uputstvo za korišćenje platforme. Ovaj video možete videti [OVDE](#).

Preporuke Komiteta za prava deteta UN su povezane sa preporukama drugih UN tela za ljudska prava, UPR preporukama, Agendom 2030 i usvojenim relevantnim strategijama na nacionalnom nivou.

Mehanizmi za praćenje primene preporuka pomoći će nam da kontinuirano pratimo i izveštavamo o stanju prava deteta u svim oblastima – po klasterima: opšte mere primene, nasilje nad decom, porodično

okruženje i alternativno staranje, deca sa invaliditetom i smetnjama, obrazovanje i slobodno vreme, zdravstvena zaštita, posebne mere zaštite (deca migranti i tražioci azila, trgovina ljudima, deca učinioci i žrtve krivičnih dela, deca u uličnoj situaciji, pripadnici nacionalnih manjina.

Direktorka Centra za prava deteta je na Osmoj sednici Saveta za praćenje primene preporuka UN za ljudska prava u zgradi Vlade Srbije predstavila mehanizam praćenja preporuka Komiteta za prava deteta UN kao proizvod zajedničkog rada organizacija civilnog društva, Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Srbije, UNICEF-a i dece koja su dala značajan doprinos u celom procesu.

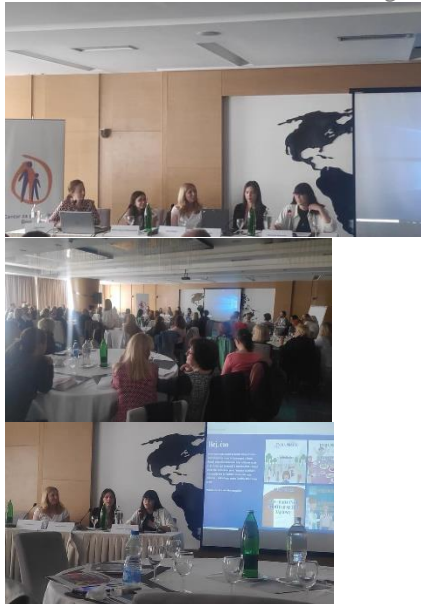
U okviru projekata **„Pravo deteta da se njegov glas čuje“** koji je Centar za prava deteta sproveo uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji u okviru Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava, a koji je sufinansiran iz budžeta Republike Srbije, uz podršku Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, pripremljene su nove publikacije i [virtuelna aplikacija za decu](#) u cilju unapređenja njihove participacije u različitim postupcima.

Sadržaj publikacija je razrađen i verifikovan na sastancima i fokus grupama sa stručnjacima u oblasti prava deteta iz različitih sistema - sudijama osnovnih, viših, apelacionih sudova i Vrhovnog kasacionog suda, stručnjacima centara za socijalni rad, centara za porodični smeštaj i usvojenje, domova za decu, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, profesorima Fakulteta političkih nauka Odeljenja za socijalnu politiku i socijalni rad, Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, stručnjacima zdravstvenih ustanova, predstavnicima zaštitnika pacijenata iz više gradova, škola, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnika građana Republike Srbije, Pokrajinskog zaštitnika građana, relevantnih ministarstava, međunarodno priznatim stručnjacima i predstavnicima drugih institucija i organizacija civilnog društva, a posebno deci i mladima.

Na novoj onlajn platformi koja je dostupna na linku tvojaprava.cpd.org.rs deca imaju priliku da se informišu o tome da imaju pravo da izraze svoje mišljenje, a da su odrasli dužni da to mišljenje uvažavaju. [U pravosudnom sistemu](#), [u školi](#), [u sistemu socijalne zaštite](#) i [u sistemu zdravstvene zaštite](#).

Konferencija o participaciji dece u ovim sistemima je organizovana zajedno sa decom koja su pored stručnjaka učestvovala u svim panelima 20. maja 2019. godine.

Članica Kluba DX, Simonida i direktorka Centra za prava deteta, Ines Cerović gostovale su na PRVA u emisiji 150 minuta. Ceo intervju možete videti [OVDE](#). Razgovarali su o pravima deteta i našim novim publikacijama.

Predstavnice Centra za prava deteta Jelena Paunović i Valentina Lepojević su predstavile studentima na Fakultetu za edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, 5. aprila 2019. godine, rad Centra za prava deteta i projekat „Prava deteta u politikama u praksi“. Poseban fokus je bio na diskusiji o unapređenju sistema zaštite dece od nasilja kroz podizanje svesti javnosti o posledicama telesnog kažnjavanja i promovisanja pozitivnih i nenasilnih metoda vaspitanja.

Direktorka Centra za prava deteta Ines Cerović učestvovala je na dvodnevnom 12. evropskom forumu o pravima deteta „Gde smo i gde želimo da idemo“ koji je organizovala Evropska komisija u Briselu 2. i 3. aprila 2019. godine.

Takođe, direktorka Centra za prava deteta je učestvovala i na dvodnevnoj konferenciji Saveta Evrope o jačanju učešća civilnog društva u implementaciji i praćenju Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja – Lanzarot konvencije, koja je održana 8. i 9. aprila 2019. godine.

Direktorka Centra za prava deteta je učestvovala i na Generalnoj skupštini Eurochild organizacije u Briselu 17. aprila.

Aktivnosti Kluba DX u okviru projekta „Prava deteta u politikama i praksi“:

U tri škole su održane radionice sa članovima i članicama učeničkih parlamenata na kojima su učesnici kreirali ključne poruke protiv telesnog kažnjavanja dece. Takođe, na radionicama se govorilo o tome da je važno da se nasilje prijavi, a deca su informisana o tome kome mogu da se obrate u tim situacijama. Radionice su održane:

1. 11. aprila 2019. godine u Osnovnoj školi „Branko Pešić“
2. 16. maja 2019. godine u Drugoj ekonomskoj školi
3. 05. juna 2019. godine u OŠ "Ivan Milutinović"

27. maja 2019. godine je u Osnovnoj školi „Branko Pešić“ održana radionica dece i mladih iz Kluba DX sa učenicima, članicama i članovima učeničkog parlamenta. Radionica je bila na temu romske kulture i romskog jezika. Na interaktivnoj radionici deca su razgovarala o najpoznatijim Romima i Romkinjama kod nas i u svetu. Tom prilikom OŠ „Branko Pešić“ su donirane i knjige na romskom jeziku.

U Užicu je 25. juna 2019. godine u Regionalnom centru Užice održana radionica dece i mladih iz Kluba DX sa učenicima, članicama i članovima učeničkih parlamenata iz Tehničke škole, Ekonomske škole, Užičke gimnazije i Medicinske škole. Ova aktivnost realizovana je u saradnji sa Užičkim centrom za prava deteta. Kroz ovu aktivnost deca su imala priliku da se upoznaju sa preporukama Komiteta za prava deteta UN kroz predstavljanje publikacije prilagođene deci [“O TEBI SE RADI” – Knjiga za decu i mlade da razumeju preporuke Komiteta za prava deteta](#)“, sa pravima deteta uopšte i mehanizmima za participaciju dece na lokalnom nivou. Takođe, članovi i članice učeničkih parlamenata su se upoznali i sa postojećim mehanizmima za zaštitu dece od svih oblika nasilja i sa procesom izveštavanja pred Lanzarot komitetom Saveta Evrope tako što je predstavljen i dečji izveštaj pripremljen u okviru drugog kruga monitoringa nad primenom Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja u Srbiji koji su pripremili deca i mladi iz Kluba DX uz podršku Centra za prava deteta.

U GO Zvezdara je 26. juna 2019. godine održana radionica Kluba DX i predstavnika Štaba za vanredne situacije. Ovom prilikom predstavnice Kluba DX prikazale su online Kahoot kviz o zaštiti dece u vanrednim situacijama i kratak video o posetama dece iz Kluba DX školama „Branko Pešić“, „Ivan Milutinović“ i Drugoj ekonomskoj školi. Tokom ovih razmena znanja deca su informisala svoje vršnjake o načinima zaštite u situacijama zemljotresa, poplava, požara, klizišta i toplotnog udara. Predstavnice Kluba DX razgovarale su sa predstavnicima Štaba o njihovim odgovornostima, na koji način Štab funkcioniše i kako bi opštine u Beogradu mogle da podignu nivo informisanosti dece i mladih o dostupnim načinima zaštite u slučajevima vanredne situacije.

U periodu od 14-18.04.2019. godine predstavnice Kluba DX i Centra za prava deteta učestvovala su na godišnjoj skupštini Eurochild mreže u Briselu. Tom prilikom je članica DX kluba Una Ljiljak primljena u Evropski dečji savet i zamenila raniju članicu Simonidu Komazec.

Zajedno sa Pokrajinskim obmudsmanom, i u saradnji sa Beogradskim centrom za ljudska prava, 17. maja nam je gošća bila Mandy Manning, nastavnica i dobitnica nagrade za nastavnika godine u SAD, sa kojom smo u Kući Ljudskih prava i demokratije razgovarali o radu na unapređenju prava dece migranata i borbi protiv diskriminacije.

